

Confessionele recreatiestijlen

A-intellectuele katholieken met een voorkeur voor licht vertier, principiële gereformeerden achter het harmonium, genietend van een christelijk lied. Deze beelden komen naar voren uit het onderzoek naar de vrijetijdsbesteding van katholieken en gereformeerden in 1955, het eerste grote tijdsbestedingonderzoek dat het CBS uitvoerde.

Het was in de winter van 1955/'56. De onbekende heer M., pionierende boer in de Noord-oostpolder, heeft het maar moeilijk met de moderne tijd. Er wordt veel gedaan voor de opgroeiende jeugd, bijvoorbeeld door de kunstkringen. Maar de jeugd taalt er niet naar. Op doorreis in Sneek had hij laatst een paar opgeschoten jongens gehaktballen zien eten in een cafetaria. 'Je zou ze toch zo naar bed trappen.' Druk vanwege het werk, heeft hij alleen 's winters tijd om zich wat te verpozen. Meestal met principiële literatuur, veel bijeenkomsten, van de Christelijke Boerenbond, de Christelijke Kunstkring, de Standsvereniging en de Coöperatie, of, met het gezin, naar kerkconcerten. Af en toe maakt hij een *goodwill*reis met het bestuur van de coöperatie. In mei of september gaat het gezin met de auto op vakantie naar Italië of Frankrijk.

Pantoffelparade

De jongeren hebben in de Noordoostpolder weinig om zich te vermaken. Een dooie boel, vinden ze het: eenmaal per week een film, eens per drie maanden een toneelstuk. De straten zijn 's avonds uitgestorven, de patatkraam gaat al om 11 uur dicht. Je kan ook niet de hele avond aan je motor prutsen. Uit verveling gaan ze maar naar school. Een van de jongens gaat naar de landbouwwinterschool, een ander naar een avondschool voor monteurs en een derde studeert voor het middenstandsdiploma. Een vierde jongen is van 's morgens 8 tot 's avonds 10 uur aan het werk, 'om maar wat te doen te hebben.' De programma's van de kunstkringen vinden ze te cultureel. 'Zij snakken naar minder highbrow café-gezelligheid en een druk bezochte pantoffelparade', schrijft het CBS in zijn eerste grote tijdsbestedingonderzoek.

Weinig vrije tijd

Het onderzoek *Vrije-tijdsbesteding in Nederland. Winter 1955/'56* was een onderzoek in

de beste traditie van de sociografie. Het onderzoek was gedaan in de maanden oktober 1955 tot januari 1956. Een omvangrijke groep van 10 500 Nederlanders is gevraagd hoe zij de vorige avond, middag of ochtend hebben doorgebracht. Het onderzoek moest inzicht verschaffen in de besteding van 60 uur sociaal-onverplichte tijd per week. Dat waren de uren van half zes 's middags tot 12 uur 's avonds, alle zeven avonden van de week, van de zaterdagmiddag van 12 uur tot half zes en van de zondag van 's morgens 8 uur tot 's middags half zes.

De uitwerking van een groot aantal zogeheten 'vrije interviews' gaven de enquêteresultaten kleur, maar maande tegelijkertijd voor een al te generaliserende toepassing van de statistische resultaten. Daarvoor zochten de CBS-onderzoekers de mensen op tijdens de besteding van hun vrije tijd. Ze kwamen in talloze arbeiders- en middenstandsgesinnen in de grote steden en op het platteland, bij boerengezinnen. Ze spraken fabrieksmeisjes tijdens een cursusavond Zonnebloemwerk, en jongeren in de nieuwe polder.

Recreatiemogelijkheid

Het bleek dat veertig procent van de beschikbare tijd, dit is 24 uur, echte vrije tijd was, dat wil zeggen op de genoemde tijdstippen niet besteed aan eten, slapen, huiswerk, zorg voor de kinderen, huishoudelijk werk en dergelijke. Dat was de gemiddelde wekelijkse vrije tijd voor mannen én vrouwen. Vrouwen hadden uiteindelijk minder vrije tijd, omdat zij zich meer bemoeiden met het huishouden, wekelijks niet meer dan 20 uur tegen de mannen 28 uur.

Het aantal uren vrije tijd verschilde wel wat per levensfase en per sociaal milieu. Zo hadden ouderen meer vrije tijd dan jongeren, leidinggevend en welgestelden weer meer dan boeren en landarbeiders. Maar groot waren deze verschillen nooit.

Van een *leisure class* was in elk geval geen

sprake, evenmin waren er groepen die van elke recreatiemogelijkheid verstoken waren.

Amusementsgehalte

Hebben de diverse kerkelijke gezindten in de loop van de tijd eigen zogeheten recreatiestijlen ontwikkeld? Dat was een van de vele vragen uit het onderzoek.

Tot op zekere hoogte was dat het geval. Kenmerkend voor de katholieke vrijetijdsbesteding was het betrekkelijk a-intellectuele karakter van het vrijetijdsvermaak. Katholieken hadden een voorkeur voor licht vermaak met een hoog amusementsgehalte. Van de kerkelijke gezindten lazen zij het minst. De frequentie van deelname aan het verenigingsleven was lager, de animo voor kaarten, biljarten en dansen aanmerkelijk groter dan bij de andere kerkelijke groepen. Deze bijzondere trek in de wijze waarop de katholieken hun vrije tijd besteden, hield volgens het CBS verband met het proces van culturele en intellectuele emancipatie van het katholieke volksdeel sinds de eeuwwisseling. De verschillen in vrijetijdsbesteding moesten uit de 'historisch gegroeide mentaliteit' worden verklaard, niet uit de specifieke invloed van de katholieke levensbeschouwing. Die voorkeur voor lichtere ontspanningsvormen zou passen bij wat sociologen wel 'roomse blijmoedigheid' noemden.

Intellectuele inslag

Ook de gereformeerden hadden een 'typisch eigen levensstijl'. Bioscoop-, toneel- en cabaretbezoek komt veel minder voor, kaarten en dansen waren eerder uitzondering dan regel, een strenge nadruk op de zondagheiliging bleek uit het feit dat 88 van de 100 gereformeerden geen vermakelijkheidsinstelling bezocht op zondag. Ter vergelijking: 87 van de honderd katholieke gezinnen deden dit wel.

Waarschijnlijk mede om deze reden bezochten gereformeerden ook maar weinig sportwedstrijden – die vaak op zondag plaatsvonden. Maar ook op door-de-weekse dagen waren maar weinig gereformeerden op het sportveld te vinden.

Typerend voor de gereformeerden was de 'intellectuele inslag van het gereformeerde recreatiepatroon'. Het percentage lezers was hoger, ook lazen zij meer dan de andere kerkelijke groepen en het laatst gelezen boek was vaker belletrise van een hoog niveau.

Harmonium

Maar vooral vielen de gereformeerden op door de sterke preoccupatie met religieuze aangelegenheden. Zij brachten op zondagen tweemaal zoveel tijd door met kerkbezoek en godsdienstles als katholieken en zesmaal zoveel tijd als Nederlands-hervormden. Zij waren bovendien vaker lid van godsdienstige verenigingen, hadden een sterke voorkeur voor godsdienstige boeken en als ze naar de bioscoop gingen, keken ze bij voorkeur naar religieus geclassificeerde films.

Voor ontspanningsverenigingen hadden zij weinig belangstelling, muzikaal-actief waren de gereformeerden daarentegen als geen van de andere kerkelijke groepen. Een kwart van de gereformeerde mannen bespeelde een instrument, en dat was vier- tot achtmaal zo vaak als onder mannen van de andere groepen een orgel (harmonium). Die populariteit van het orgel hing volgens het CBS samen met de voorname plaats van het christelijke lied in het leven van veel gereformeerde gezinnen.

Saamhorigheidsbesef

Deze religieuze preoccupatie verklaarden de onderzoekers uit de centrale opvatting in de calvinistische levensbeschouwing dat een intense beleving van de geloofswaarheden op alle levensterreinen en dus ook op het gebied van de vrijetijdsbesteding geboden was. Het bracht met zich mee dat ontspanningsvormen die slecht te rijmen waren met deze doelstelling geweerd werden. Met lectuur, muziek en het verenigingsleven werd het geloofsleven verdiept. Deze typisch gereformeerde tendenties in de vrijetijdsbesteding werden nog versterkt door hun sterke saamhorigheidsbesef, de grote sociale afstand tegenover andersdenkenden en het groten-deels georganiseerd zijn in eigen verbanden. Nederlands-hervormden, tot slot, toonden in hun vrijetijdsgedrag niet een eigen recreatieve stijl zoals de katholieken en de gereformeerden. Dat vormde een min of meer getrouwe afspiegeling van het gemiddelde vrijetijdspatroon van de gehele Nederlandse bevolking.

Ronald van der Bie

CBS, *Vrije-tijdsbesteding in Nederland. Winter 1955/'56.* (Zeist 1959)

Vrijetijdsbesteding naar kerkelijke gezindte, 1955/'56

